

Kritik mot en polismyndighet för långsam handläggning av ungdomsärenden

Anmälan

AA begärde i en anmälan, som kom in till JO den 28 april 2003, att JO skulle granska handläggningen av ungdomsärenden vid Polismyndigheten i Skåne, polisområde Malmö. I anmälan hänvisades till en tidningsartikel i Sydsvenska Dagbladet den 26 april 2003 som enligt uppgift bl.a. hade haft följande lydelse.

Runt 250 polisanmälningar av ungdomsbrott ligger och väntar på att behandlas hos Malmöpolisen. Hälften av dem har legat där omkring två år, trots att lagen om unga lagöverträdare (LUL) kräver att utredningarna maximalt skall ta sex veckor. Brott som misshandel, stöld och häleri ska enligt lagen prioriteras. Men i realiteten finns ingen prioriteringsordning. – Ungdomar som sitter häktade är högt, högt prioriterade, säger BB, utvecklare hos länspolismästaren. De ärendena tas direkt. Resten får vänta.

Utredning

Upplysningar inhämtades från polismyndigheten. Av dessa framgick bl.a. att det den 27 maj 2003 fanns 241 öppna ungdomsärenden vid polisområde Malmö och att den s.k. sexveckorsfristen i 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) hade överskridits flera gånger. Det rörde sig ofta om grov brottslighet som fordrade omfattande utredningar och inte sällan var flera gärningsmän inblandade.

Som ett led i utredningen besökte byråcheferna CC och DD, avdelningsdirektören EE och föredraganden FF den 8 och 9 september 2003 polismyndigheten, polisområde Malmö, för att granska handläggningen av ungdomsärendena. De iakttagelser som gjordes vid besöket och de upplysningar som samtidigt inhämtades redovisades i en promemoria.

Vid samtal med kommissarien GG och förundersökningsledaren HH framkom vid besöket bl.a. att man under de senaste åren haft problem med handläggningen av ungdomsärendena. Det fanns inte tillräckliga utredningsresurser och arbetsbelastningen på utredningsmännen var för stor. Detta innebar att tidsfrister överskreds och att utredningsmän blev sjukskrivna. Störst problem fanns inom

närpolisområde Rosengård. HH hade vid ett antal tillfällen påpekat situationen för ledningen.

Vid besöket granskades stickprovsvis polis- och åklagarakterna i de öppna ungdomsärenden som hade kommit in före den 1 augusti 2003 och i vilka en person i åldern 15–18 år var angiven som skäligen misstänkt. Granskningen inriktades på handläggningstiden. I flera ärenden (ca 10) kunde det ifrågasättas om handläggningen hade skett i enlighet med det särskilda skyndsamhetskrav som stadgas i 4 § LUL. I ett stort antal ärenden (ca 45) konstaterades att det hade förflutit mer än sex veckor från det att en person i den angivna åldern hade delgivits misstanke om brott. I dessa ärenden kunde det ifrågasättas om det funnits skäl att överskrida den i 4 § LUL föreskrivna sexveckorsfristen.

I remiss till polismyndigheten begärdes upplysningar och yttrande över

- orsaken till den långa handläggningstiden i ett stort antal ungdomsärenden och till de problem som synes ha uppkommit med handläggningen av dessa ärenden under de senaste åren och
- vilka åtgärder som polismyndigheten vidtagit och eventuellt avser att ytterligare vidta för att komma till rätta med de långa handläggningstiderna och den uppkomna situationen.

I sitt remissvar anförde polismyndigheten (länspolismästaren JJ) i huvudsak följande.

Upplysningar

Bakgrund

I polisområde Malmö utreds ungdomsbrott vid det närpolisområde inom vars område den unge är bosatt. De poliser som arbetar inom respektive närpolisområde har kännedom om de ungdomar som bor där och har ett naturligt samarbete med skola och socialtjänst samt med den ungdomsverksamhet som bedrivs inom området.

Under 1990-talet var Malmöpolisen föremål för stora personalnedskärningar avseende poliser. Nedskärningarna drabbade främst närpolisverksamheten och har, tillsammans med den under senare delen av 1990-talet ökande asocialiteten bland ungdomarna, inneburit ökad arbetsbelastning för ungdomsutredarna inom polisområdet. Den ökade arbetsbelastningen har medfört att flera utredningsmän har blivit sjukskrivna. Problem har uppstått med att klara de lagstadgade tidsfristerna för ungdomsärenden.

Vidtagna åtgärder

Polisledningen, både på områdes- som myndighetsnivå, har varit medveten om problemet och har vidtagit ett antal åtgärder för att komma tillrätta med svårigheterna. Försök har gjorts att förbättra arbetsmiljön. Administrationen av utredningsverksamheten inom närpolisverksamheten har centraliserats i syfte att frigöra utredningsresurser samtidigt som personal från andra utredningsenheter har kommenderats till arbetet med ungdomsutredningar. Insatser har fortlöpande gjorts för att nyrekrytera utredningspersonal till arbetet med ungdomsutredningar.

Under hösten 2002 och våren 2003 genomfördes riktade insatser för att nedbringa balanserna. Under hösten 2002 kommenderades ytterligare personal från den övriga

utredningsverksamheten för att handlägga ungdomsutredningar. Åtgärden hade dock en begränsad effekt bl.a. på grund av personalomsättning och en stor tillströmning av nya ärenden. Polisledningen beslutade därför att under våren 2003 genomföra ett program för att arbeta av balanserna, denna gång även med förstärkning av personal från andra polisområden.

Samtidigt med dessa åtgärder uppdrog länspolismästaren åt kommissarien BB att utreda utredningsverksamheten avseende ungdomsbrottsligheten i polisområde Malmö. Utredningen utmynnade i ett förslag att under sex månader bedriva ett projekt i polisområdet med syfte att utveckla nya utredningsmetoder för en ökad effektivitet med bibehållen rättssäkerhet. Projektet påbörjades den 1 september 2003 och skall pågå till den 29 februari 2004.

Yttrande

Bedömning

Polismyndigheten är medveten om att det har förekommit långa handläggningstider i ungdomsutredningar och att de tidsfrister som anges i 4 § LUL inte vid alla tillfällen har kunnat följas. Uppföljningen av ärendena i närpolisområdena har inte heller varit tillräcklig. Det kan nämnas att i Malmö är dock detta inte ett problem bara för polis och åklagare utan även för socialtjänsten, som har fått kritik av länsstyrelsen för att man inte klarar av att utreda alla de ungdomsärenden som kommer från polisen (se artikel i Sydsvenska Dagbladet den 5 november 2003).

Malmö är en brottsbelastad stad, särskilt vad avser brott begångna av unga lagöverträdare. Ungdomsbrottsutredarna upplever ärendena som särskilt svårhanterliga och arbetsamma. Flera faktorer påverkar arbetet.

Många av de ungdomar som begår brott är första eller andra generationens invandrare och behärskar det svenska språket dåligt. För att ett förhör skall kunna genomföras behövs ofta tolk. Det är ytterst sällan den misstänkte är frihetsberövad. Utredarna har en ambition att vid det första förhörstillfället med den misstänkte inte bara kalla utan även se till att få medverkan av inblandade parter, föräldrar, socialtjänsten och försvarare. Att uppfylla det krav lagen ställer på snabb handläggning kan ibland vara svårt att förena med de krav lagen ställer i övrigt.

Polismyndigheten arbetar intensivt med att komma till rätta med de långa handläggningstiderna och det finns en stor tilltro till det nu pågående ungdomsutredningsprojektet. Projektet har hittills varit framgångsrikt på så sätt att balansen av ungdomsärenden den 1 september 2003 har minskat från 372 till 329 ärenden inklusive spaningsärenden och ärenden som avses i 31 § LUL. Endast i ett fåtal av de ärenden som nu handläggs har tidsfristen överskridits och i den mån detta har skett bedöms särskilda omständigheter föreligga, t.ex. att den misstänkte är efterlyst eller att denne inte inställer sig för delgivning enligt 23 kap 18 § RB.

Av de ärenden som nämns i promemorian från JO är flertalet i dag slutredovisade. Kommentarer kring enskilda ärenden finns i bilaga till detta yttrande (*här utelämnad, se dock nedan; JO:s anmärkning*).

Det kan slutligen tilläggas att polismyndigheten nyligen har beslutat en brottsförebyggande strategi för ungdomsbrott i syfte att komma till rätta med ungdomskriminaliteten. Polismyndigheten har även för avsikt att ta initiativ till ett intensifierat samarbete mellan berörda parter i samhället för att med gemensamma ansträngningar åstadkomma en reducering av brottsligheten bland ungdomar.

Som framgått av remissvaret kommenterades i bilagan till polismyndighetens yttrande de enskilda ärenden som togs upp i JO:s promemoria. I merparten av dessa ärenden hänvisade polismyndigheten till hög arbetsbelastning som förklaring till den långa handläggningstiden. I några fall hänvisades emellertid till andra

omständigheter, t.ex. att det hade handlat om en omfattande utredning eller att det hade tillkommit ytterligare brottsmisstankar.

I ett beslut den 26 mars 2004 anförde *chefsJO Melin* bl.a. följande.

Bedömning

Enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) skall en förundersökning bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Av flera skäl har det emellertid ansetts angeläget att förundersökningar som gäller brott som begåtts av ungdomar bedrivs med särskild skyndsamhet. Sådana brott är ofta ett tecken på en begynnande negativ utveckling för den unge. Det är bl.a. därför särskilt viktigt att tiden mellan brottet och reaktionen inte blir alltför lång. Sambandet mellan brottet och reaktionen måste stå klart för den unge (se prop. 1994/95:12 s. 26). Det kan vidare nämnas att regeringen så sent som i budgetpropositionen för år 2003 uttalat att ungdomsbrottsligheten är en högt prioriterad fråga och att en av huvuduppgifterna för kriminalpolitiken är att förhindra att barn och ungdomar rekryteras till en kriminell livsstil (prop. 2002/03:1, utgiftsområde 4, Rättsväsendet, s. 26).

För att lagföringen av ungdomar skall ske snabbt har det i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare införts ett särskilt skyndsamhetskrav och en tidsfrist vad gäller handläggningen av ungdomsären den hos polis och åklagare. En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket RB. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter (4 § LUL).

Bestämmelsen ger således utrymme för att i undantagsfall överskrida den föreskrivna sexveckorsfristen. I fråga om när ett sådant överskridande får ske har i förarbetena angetts följande. Fristen får överskridas endast om det är absolut nödvändigt, t.ex. om det är fråga om en mycket omfattande brottsutredning såsom vid ligabrottslighet med många misstänkta och ett stort antal brott som är svårutredda. Vidare nämns det fallet att man under förundersökningens gång upptäcker nya brott som den unge misstänks för eller att den unge under det att förundersökningen pågår begår nya brott. Ett annat exempel är att det är nödvändigt att genomföra tekniska undersökningar som tar lång tid. Det förhållandet att det för tillfället råder brist på utredningspersonal eller att andra uppgifter anses böra ges företräde innebär däremot inte att fristen får överskridas. Utredningen skall slutföras så snart det kan ske, vilket innebär att hela tidsfristen får utnyttjas endast om det är nödvändigt. I många fall bör det vara möjligt att besluta i åtalsfrågan inom kortare tid än den stadgade tidsfristen (se prop. 1994/95:12 s. 96 f.).

Som framgår av utredningen kunde vid granskningen av ungdomsärendena i Malmö konstateras att handläggningen i vissa ärenden inte syntes ha bedrivits i enlighet med det särskilda skyndsamhetskrav som föreskrivs i 4 § LUL men framför allt att den s.k. sexveckorsfristen hade överskridits i ett stort antal ärenden.

I vissa ärenden var det fråga om omfattande utredningar med t.ex. flera misstänkta gärningsmän och i några ärenden fanns det någon annan godtagbar förklaring till att brottsutredningen drog ut på tiden. I dessa fall har jag självfallet inte någon erinran mot handläggningstiden.

Som förklaring till de långa handläggningstiderna i merparten av ungdomsärendena har polismyndigheten emellertid endast hänvisat till hög arbetsbelastning, vilket i sin tur medfört hög sjukfrånvaro och rekryteringsproblem. Jag har förståelse för att arbetssituationen under de senaste åren har varit mycket ansträngd för ungdomsutredarna. Brist på utredningspersonal utgör emellertid, som framgått, inte något godtagbart skäl för att överskrida den lagstadgade sexveckorsfristen. Enligt min mening är det alltså helt oacceptabelt att sexveckorsfristen har överskridits i så många ungdomsärenden som varit fallet.

Utredningen ger vid handen att polisledningen redan under sommaren 2002 uppmärksammats på de problem som funnits beträffande ungdomsutredningarna vid polisområde Malmö. Vissa åtgärder vidtogs också i augusti samma år. Effekten av dessa uppges emellertid ha blivit begränsad. Mot denna bakgrund kan det givetvis på goda grunder ifrågasättas om inte polismyndigheten tidigare än som skett borde ha vidtagit mera kraftfulla åtgärder för att försöka komma till rätta med de långa handläggningstiderna i ungdomsärendena.

Jag konstaterar att det under tiden september 2003–februari 2004 pågått ett särskilt projekt i polisområde Malmö med syfte att utveckla nya arbetsmetoder för en ökad effektivitet med bibehållen rättssäkerhet avseende ungdomsbrottsligheten. Jag förutsätter att polismyndigheten utvärderar projektet och, om så erfordras, vidtar ytterligare åtgärder för att förbättra den brottsutredande verksamheten.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att polismyndigheten förtjänar allvarlig kritik för de långa handläggningstiderna av ungdomsärendena vid polisområde Malmö.

Det kan nämnas att chefsJO Melin i ett annat beslut samma dag framförde viss kritik mot åklagares vid Åklagarmyndigheten i Malmö handläggning av ungdomsärenden (se dnr 3848-2003 på JO:s hemsida www.jo.se).